

8. *Онисько С. М.* Соціально-економічні умови функціонування особистих селянських господарств / С. М. Онисько, Т. О. Шматковська // Економіка АПК. – 2009. – № 12. – С. 104-109.
9. *Онищенко О. М.* Формування в аграрному секторі України організаційної структури ринкової економіки / О. М. Онищенко // Економіка АПК. – 1999. – № 1. – С. 49-54.
10. *Онищенко О.* Особисті селянські господарства у пореформеному розвитку аграрного сектора / О. Онищенко // Економіка України. – 2003. – № 6. – С. 57-69.
11. *Орленко Я. Ю.* Формування продовольчої безпеки України з позицій розвитку аграрного сектора / Я. Ю. Орленко // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 7. – С. 113-116.
12. *Прокопа І. В.* Структура сучасного аграрного виробництва в Україні: соціоекономічний та організаційний аспекти / І. В. Прокопа // Агроінком. – 2012. – № 7. – С. 24-31.
13. *Прокопенко К. О.* Малі аграрні підприємства в аграрному секторі України / К. О. Прокопенко // Економіка АПК. – 2012. – № 4. – С. 99-104.
14. *Юрчишин В.* Господарства населення: проблеми майбутнього / В. Юрчишин // Економіка України. – 2003. – № 9. – С. 67-72.

***Шульга О. А.* Роль личных крестьянских хозяйств в развитии аграрной экономики сельских территорий Украины**

Исследованы социально-экономическая природа и роль личных крестьянских хозяйств в развитии аграрной экономики, определены перспективы их дальнейшего функционирования.

Ключевые слова: аграрная экономика, сельские территории, агрохолдинги, личные крестьянские хозяйства.

***Shulga O. A.* Subsidiary hospoddarstv role in the development of the agrarian economy of Ukraine.**

Investigated socio-economic nature and role of private farms in the development of agricultural economy, defined prospects of further operation.

Keywords: agricultural economics, rural development, agricultural holdings, private farms.

УДК: 338.486.3:005.95

Шпак Л. І.
ДВНЗ “Київський національний
економічний університет імені Вадима Гетьмана”

ПРОБЛЕМИ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В СИСТЕМІ КОМПЕТЕНТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ

У статті висвітлені проблеми професійного кадрового забезпечення підприємств туристичної галузі в системі компетентісно-орієнтованого підходу. Виділені найбільш актуальні шляхи розв'язання проблем кадрового забезпечення та зазначається ефективність від їх реалізації.

Ключові слова: компетентісний підхід, компетентність, компетенції.

Стрімкий розвиток туризму висунув безліч проблем у діяльності підприємств туристичної галузі. Питання підготовки та забезпечення високопрофесійними фахівцями є одним із першочергових завдань у їх діяльності. Система кадрового забезпечення та професійного навчання в галузі туризму знаходиться у складних умовах розвитку ринкових відносин, руйнації (за багатьма напрямками) державного замовлення на фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів, значного поширення навчальних закладів різних форм власності. Виникає необхідність створення галузевої

системи підготовки та підвищення кваліфікації туристських кадрів, яка б забезпечувала підприємства туристичної індустрії фахівцями, здатними індивідуально і продуктивно працювати в умовах конкуренції.

Актуальність дослідження кадрових проблем в туристичній сфері зумовлена потребами удосконалення сучасних систем кадрового забезпечення сфери туризму та підвищення рівня професіоналізму працівників, підвищенням вимог до рівня їх освіченості, професійної мобільності, конкурентоспроможності на вітчизняному та світовому ринках праці.

Аналіз науково-методичної і спеціальної педагогічної літератури дає підстави стверджувати, що питання туристської освіти й підготовки майбутніх фахівців для галузі туризму обґрунтовано у працях таких учених-педагогів, як В. Лозовецька, Н. Ничкало, В. Обозний, М. Скрипник, Г. Цехмістрова, В. Федорченко, Н. Фоменко та ін. Науковці відзначають, що найбільшою проблемою кадрового забезпечення туристичної галузі є відірваність теоретичного блоку підготовки фахівців від практичного. Низький ступінь співробітництва між закладами професійної туристської освіти та підприємствами галузі не дає можливості становлення не лише високоякісної теоретичної, а і практичної сторони освіти. Тому проблема кадрового забезпечення є однією із найважливіших у діяльності суб'єктів туристичної діяльності. При цьому, кадрове забезпечення та підвищення кваліфікаційного рівня зайнятих туристичної галузі набули важливого практичного значення в умовах ринкової економіки та залишаються не дослідженими з точки зору компетентнісно-орієнтованого підходу.

Метою статті є дослідження проблем кадрового забезпечення туристичної галузі в системі компетентнісно-орієнтованого підходу.

Для України фундаментальна туристська освіта є відносно новою сферою освіти, адже упродовж тривалого часу вищі та середні навчальні заклади України не готували спеціалістів для туристської галузі. Донедавна фахівців для готельного і ресторанного бізнесу в Україні готував єдиний в цій області Київський технікум готельного господарства, відкритий за часів СРСР в 1979 р.

Тривалий час у зарубіжній туристській освіті панувала педагогічна практика підготовки фахівців вузького профілю. Це створювало певні проблеми щодо навчання в умовах практики. А для нашої країни ці проблеми значно загострювались через відсутність будь-якої базової туристської підготовки та сталого практичного досвіду організації сфери послуг. У вітчизняній сфері туризму переважно працювали кадри галузевих напрямів, які пройшли відповідну курсову перепідготовку для набуття фахових компетенцій. Перевага теоретичних знань, лише підсилювала негативні наслідки в підготовці працівників і була однією із головних причин низького сервісу українського туризму. Саме тому починаючи з кінця ХХ ст. в Україні розпочалась серйозна підготовка до виокремлення напрямку в освіті "Туризм", яка дала свої результати в 2002 р. На нашу думку, основною причиною формування окремої галузі знань з "Туризму" була об'єктивна необхідність кадрового забезпечення нової галузі, що надзвичайно потужно почала розвиватись в кінці ХХ ст. Характеристика формування напрямку підготовки фахівців з туризму зазначена у таблиці 1.

Характеристика формування підготовки фахівців з напрямку “Туризм”*

Рік	Напрямок підготовки/ спеціальність	Галузь знань	Законодавче підґрунтя
2002	050401 “Туризм”	0504 “Туризм”	Наказ Міністерства освіти і науки України № 241 від 08.04.2002 р.
2006	030601 “Менеджмент” (туризму)	0306 “Менеджмент і адміністрування” (розділ “Соціальні науки, бізнес і право”)	Постанова Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2006 року № 1719
	020107 “Туризм”	0201 “Культура” (розділ “Гуманітарні науки та мистецтво”)	
2007	140101 “Готельно-ресторанна справа”	1401 “Сфера обслуговування” (розділ “Сфера обслуговування”)	
2009	030701 “Організація туристичного обслуговування”, 030702 “Організація готельного обслуговування”	0307 “Туризм”	Постанова Кабінету Міністрів України від 9 вересня 2009 року № 990
	140101 “Організація обслуговування в ресторанах”	1401 “Сфера обслуговування” (розділ “Сфера обслуговування”)	
2010	140103 “Туризм”	1401 “Сфера обслуговування”	Постанова Кабінету Міністрів України від 26 травня 2010 року № 365
	140101 “Готельно-ресторанна справа”		

*Складено автором за джерелами [1-4].

Галузь знань “Туризм” проіснувала недовго – із 2002 р. по 2006 р., після чого напрям підготовки (спеціальність) “Туризм” перекидають із галузі “Культура” до галузі “Сфера обслуговування”, а в 2009 р. ненадовго виділяють у окрему галузь і вже із 2010 р. напрям підготовки “Туризм” знову у складі галузі “Сфера обслуговування”. Причинами такої непостійності та невизначеності – до якої галузі віднести “Туризм” як спеціальність криється, на нашу думку в тому, що впродовж довгого часу в національній освіті панували консервативні радянські методологічні підходи, за якими послуги, які відносили до третинного виробництва, не розглядались як вагома галузь вітчизняної економіки, яка здатна створювати національний дохід та приносити надходження до бюджету.

Важливо, що формування перших Стандартів вищої освіти напрямку підготовки “Туризм” (затверджених у 2004 р.) базувалось на компетентнісно-орієнтованому підході. Його реалізацію описано у дослідженні одного із керівників авторського колективу стандартів В. Федорченка [5], що обґрунтовує модель та структуру компетенцій фахівця сфери туризму та має три основні складники: освітньо-професійну програму (ОПП), освітньо-кваліфікаційну характеристику (ОКХ) та засоби діагностики якості освіти (ЗД).

Вимоги до компетентності, соціально важливих якостей і здатностей, зміст підготовки бакалавра з напрямку “Туризм”, його місце в структурі галузей економіки України узагальнює освітньо-кваліфікаційна характеристика. Саме там серед базових понять стандарту є й компетентність, що трактується як необхідний обсяг і рівень

знань та досвіду у певному виді діяльності [6]. ОКХ фахівця з напряму “Туризм” передбачає формування компетентності через отримання студентами достатніх знань і вмінь, та формування навичок щодо їх ефективного застосовування під час виконання своїх функціональних обов’язків. На відміну від ОКХ багатьох галузей знань ОКХ майбутнього фахівця з туризму дуже чітко і детально формулює та взаємопов’язує виробничі функції, типові завдання діяльності та уміння, якими має володіти бакалавр туризму після закінчення вищого навчального закладу [7].

Наступні Стандарти туристської освіти, що були затверджені у 2010 р. [8], стали менш деталізованими та регламентованими, фахівці зазначають, що вони є більш простими та зрозумілими. Компетентнісна складова ОКХ лише розширилась. Так, вже у глосарії ОКХ є визначення компетентнісного підходу, компетенції та компетентності:

– компетентнісний підхід – це підхід до визначення результатів навчання, що базується на їх описі в термінах компетентностей;

– компетентність визначається як динамічна комбінація знань, розуміння, умінь, цінностей, інших особистісних якостей, що описують результати навчання за освітньою / навчальною програмою і покладені у основу кваліфікації випускника;

– компетенції – надані особі повноваження, коло її (його) службових та інших прав і обов’язків [9].

У ОКХ також визначено зміст основних компетентностей, їх конкретизовано через результати навчання (знання та уміння) за основними видами (інструментальні, міжособистісні, системні) компетенцій, а також ув’язано типові завдання, фахові компетентності та результати навчання у розрізі основних функцій фахівця, таких як дослідно-аналітична, технологічна, сервісна.

Однак фахова освіта з напряму підготовки “Туризм” має певні проблеми із формування компетентностей майбутніх професіоналів туристичної діяльності. Вчені зіткнулись з низкою проблем як науково-методичного, так і організаційного плану, розв’язання яких залежить від численних факторів, серед яких – очікування суб’єктів навчання.

Як констатують американські вчені Хайвуд і Маки [10], підприємці підкреслюють значення практичних навичок студентів щодо очікування того, що ці навички мають бути загальними для всіх і допускати їх практичну передачу від одного до іншого. Педагоги й організатори туристської освіти намагаються організувати процес навчання на теоретичній основі. Студенти, навпаки, шукають прагматичної освіти, тобто такої, яка б відповідала їх довгостроковій кар’єрі, та віддають перевагу здобуттю вмінь і навичок. Останнє не завжди співпадає з очікуванням педагогів.

Найбільшою проблемою вищої освіти у туризмі є відірваність теорії від практики. Низький ступінь співробітництва між закладами професійної туристської освіти та підприємствами галузі не дає можливості становлення не лише високоякісної теоретичної, а і практичної сторони освіти. На сьогоднішній день склалася така ситуація: після закінчення навчання випускники стикаються з проблемою працевлаштування, адже однією з обов’язкових умов, яку висувають роботодавці, є наявність досвіду роботи. Студенти, володіючи переважно теоретичними знаннями, не вміють поводитися з системами бронювання, не володіють комерційними навичками, не знайомі з формами бланків, які використовуються в туризмі, погано орієнтуються в

професійній термінології тощо. У свою чергу туристи стають все більш освіченими і вимогливими. Рівень їх уявлень про сервіс, вимоги до відпочинку і навіть знання географії, іноземних мов іноді значно вище, ніж у випускників ВНЗ. У такій ситуації більшість керівників туристських компаній і інфраструктурних об'єктів при відборі потенційних співробітників орієнтуються не тільки на наявність спеціальної професійної освіти, а й на рівень ерудованості, творчості, наявність знань з географії, іноземних мов, певних особистісних якостей, що допоможуть продати туристичний продукт, збільшити дохід туристичної фірми.

Професійна підготовка фахівців сфери туризму та рівень їхньої кваліфікації не відповідає сучасним світовим тенденціям і зростаючим потребам в умовах інформаційно-технологічного розвитку. Недостатність практичних навичок випускників гальмує розвиток туристської сфери, оскільки підприємствам необхідно проводити навчання співробітників вже на робочому місці, витрачаючи не лише час, а й кошти. У свою чергу, вищі навчальні заклади зацікавлені в тому, щоб їхні випускники були конкурентоспроможними на ринку праці, оскільки це є показником якості підготовки окремого закладу та вагомою підставою для майбутнього співробітництва між підприємством-роботодавцем та закладом освіти.

Основна проблема криється у відірваності навчального процесу від сучасних методів роботи готелів, ресторанів і туристичних фірм. Навчальний процес значно відстає від дійсності, особливо від сучасного світового досвіду.

Ще однією, не менш важливою проблемою є те, що практично не відбувається орієнтація на конкретні потреби роботодавця. Діяльність навчальних закладів не орієнтована на галузеве замовлення: ігноруються як якісні, так і кількісні потреби галузі. Так, на початку XXI ст. ринок праці у сфері туризму в Україні переживав справжній “кадровий голод”: туристським компаніям не вистачало близько 50% працівників середньої ланки і 80-90% – співробітників вищого менеджменту. На той час профільні ВНЗ випускали щорічно близько 20 тисяч молодих фахівців, але цього було недостатньо для заповнення ринку [11, с. 139]. Станом на початок 2012 р. у туризмі в Україні (туроператори і турагенти) фактично було зайнято близько 35 тис. осіб, ще 120 тис. працювали у готелях, будинках відпочинку, мотелях та ін. Поряд із цим, у навчальних закладах за різними формами навчання щорічно випускають близько 6500 фахівців, серед яких близько 60% – з туризму та 40% – з готельного господарства [12].

Не мало значимою проблемою, що впливає на розвиток туристичної освіти, є майже повна відсутність зворотного зв'язку туристичних фірм - роботодавців та ВНЗ. Адже роботодавці, отримавши від ВНЗ “сирий матеріал” – випускників самі доводять індивідуальні компетенції новачків до бажаного для підприємства рівня. При цьому освітні заклади не володіють інформацією, які із необхідних для практичної роботи навички, знання та вміння вдалось сформуванати, а які не вдалось, на що варто більше звернути увагу в перспективі, які вибіркові предмети потрібно ввести до навчальних планів.

Вважаємо за необхідне підкреслити, що проблема співвідношення теоретичної та практичної підготовки в Україні стоїть досить гостро, адже через відсутню достатню матеріальну базу, багато дисциплін вивчаються з теоретичного боку, а застосувати свої знання на практиці молоді фахівці можуть лише влаштувавшись на роботу. В

закордонних закладах освіти не менше ніж 50% загальної навчально-професійної підготовки відводиться на практичну підготовку студентів.

Вищеописані проблеми професійного кадрового забезпечення підприємств туристичної галузі потребують своєчасного вирішення як з боку держави, так і з боку керівництва підприємств туристичного бізнесу. Організація підготовки майбутніх фахівців туристичної індустрії на засадах компетентнісного підходу може бути успішною за умови інтеграції наступних складових: глибокого опанування професійно-орієнтованих навчальних дисциплін, знання проблематики практичної діяльності фахівців та специфіки умов туристичної індустрії. Закріплення отриманих знань найефективніше відбувається в ході виконання студентами реальних практичних проектів та публічної презентації їх результатів, у процесі рольових ігор та професійних і психологічних тренінгів.

Система заходів має охоплювати основні напрями державної політики у сфері підготовки фахівців у зв'язку з адаптацією вищої освіти до сучасних вимог туристичного ринку та необхідних компетентнісних характеристик кадрів туристичних організацій, за якими здійснюватиметься підготовка фахівців у вищих навчальних закладах відповідно освітньо-кваліфікаційним рівням.

Для розв'язання проблем кадрового забезпечення в туристичній сфері діяльності необхідно:

– виявити потреби закладів туристичного бізнесу в спеціалістах різного профілю, привести до єдиного стандарту перелік професій в туристичній галузі та розробити відповідні диференційовані методики підготовки спеціалістів для роботи в сфері туризму;

– активізувати співпрацю ВНЗ та туристичних організацій з метою вироблення єдиних освітньо-кваліфікаційних характеристик фахівців з туризму, налагодження зворотного зв'язку та орієнтації на потреби роботодавця сучасної сфери туристичних послуг;

– організувати виробничу практику студентів кожного року з метою поетапного набуття професійних компетенцій та забезпечення кращої адаптації студентів до реальної практичної діяльності в сфері туризму.

Ефективність реалізації вищеназваних заходів щодо кадрового забезпечення туристичної галузі полягає:

– в щорічному збільшенні кількості висококваліфікованих спеціалістів для туристичної сфери та їх працевлаштування;

– у зростанні професійного рівня працівників основних туристичних підприємств, що значно підвищить якісний рівень обслуговування;

– в підвищенні рівня зайнятості населення в туризмі з урахуванням інших галузей (транспорт, торгівля, будівництво, заклади харчування та розваг тощо).

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у цьому напрямку. Розвиток сучасної туристичної освіти є динамічним процесом, який у методологічній площині вирішує завдання формування компетентностей майбутніх працівників туристичного бізнесу та впливає на розвиток галузі туризму. Стандарти вищої освіти напряму підготовки “Туризм” (2004 р., 2011 р.), не базуються на компетентнісно-орієнтованому підході. ОКХ майбутнього фахівця з туризму недостатньо чітко формулює та взаємопов'язує виробничі функції, типові завдання

діяльності та уміння, якими має володіти бакалавр туризму після закінчення вищого навчального закладу. Компетентність випускників ВНЗ не відповідають потребам сучасного туристичного ринку, характеризується недостатнім рівнем практичних навиків, а іноді і знань для повноцінної роботи у туристичному бізнесі. Тому подальший розвиток туристичного бізнесу в країні неможливий без компетентних фахівців, що вимагає підвищення загального рівня їх освіти, налагодження зворотного зв'язку між ВНЗ та туристичними організаціями, забезпечення ринку туристичних послуг висококваліфікованими спеціалістами.

Використані джерела:

1. Наказ Міністерства освіти і науки України № 241 від 08.04.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0863-04>.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2006 року № 1719. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1719-2006-%D0%BF>.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 26 травня 2010 року № 365. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/365-2010-%D0%BF>.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 вересня 2009 року № 990. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP070839.html.
5. Федорченко В. А. Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму : дис. на здоб. вч. ступ. докт. пед. наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти / В. А. Федорченко. – К., 2004. – 518 с.
6. Про затвердження складових галузевих стандартів вищої освіти з напрямку 0504 “Туризм”. Наказ Міністерства освіти і науки України № 476 від 14 червня 2004 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.touregion.od.ua/uploaded/act/prikazi/476.html>.
7. Нормативні компоненти галузевого стандарту вищої освіти України з напрямку підготовки 0504 “Туризм”. – К. : Вид-во КУТЕП, 2004. – 65 с.
8. Про затвердження галузевих стандартів вищої освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України № 1323 від 27 листопада 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-galuzevih-standartiv-vishoyi-osviti-doc128164.html>.
9. Галузевий стандарт вищої освіти України. Освітньо-кваліфікаційна характеристика галузі знань 1401 “Сфера обслуговування” напрямку підготовки 6.140103 – “Туризм” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://inforesurs.gov.ua/uploads/files/1341211318_1067.
10. Сакун Л. В. Теория и практика подготовки специалистов сферы туризма в развитых странах мира [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://tourlib.net/books_tourism/sakun33.htm.
11. Федорченко В. К. Педагогіка туризму : навчальний посібник / В. К. Федорченко, Н. А. Фоменко, М. І. Скрипник, Г. С. Цехмістрова. – К. : Видавничий дім “Слово”, 2004. – 296 с.
12. В світі зростає безробіття серед молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vnz.org.ua/>.

Шпак Л. И. Проблемы кадрового обеспечения туристической отрасли в системе компетентно-ориентированного подхода.

В статье освещены проблемы профессионального кадрового обеспечения предприятий туристической отрасли в системе компетентно-ориентированного подхода. Выделены наиболее актуальные пути решения проблем кадрового обеспечения и отмечается эффективность от их реализации.

Ключевые слова: компетентностный подход, компетентность, компетенции.

Shpak L. The problem of human resourcing in tourism industry within the system of competence-based approach.

The article covers issues of human resourcing in companies of tourism industry within the system of competence-based approach. The most relevant ways of problem solving of staffing and effect after their implementation are shown.

Keywords: competency building approach, competency, skills set.